UFÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
FIU JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

e-ISSN: 3062-2123
Journal of Academic Social Studies - JOSSH / Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi - SOBED Vol./Cilt: 2/ Issue/Sayı: 4, Temmuz/ July 2026

DOI:10.29329/ufusobed.*2026.1465.9*

Derleme Makalesi/
Compilation Article

Geliş/Recevied
10.01.2026
Kabul/Accepted:
26.06.2026

Doshanova Guljaxan İsmailovna

Doç. Dr., Karakalpak Devlet Üniversitesi
Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü.
12yildiz37@gmail.com
ORCID ID 0009-0005-1897-4529

Metadata from Crossref

SCREENED BY iThenticate Professional Plagiarism Prevention

OPEN ACCESS

Sirojiddin Sayyid Destanlarının Sanatsal Özellikleri

Öz

Bu makalede Sirojiddin Sayyid'in destanlarında gözlemlenen liro-epik tasvirin edebî ve estetik özellikleri incelenmektedir. Yazarın sanatı, lirik duyarlık ile epik genişliğin özgün bir sentezini yansıtarak, çağdaş Özbek edebiyatında kendine has bir poetik yönelim oluşturmuştur. Sayyid'in destanlarında millî değerler ile insanî duyguların uyumlu bir biçimde tasviri dikkat çekmektedir. Lirik öznenin iç dünyası, epik olay örgüsüyle organik bir bağ içinde verilir, kahramanların duygusal deneyimleri, idealleri ve mücadeleleri derin bir estetik boyutta ifadesini bulur. Makalede, Sirojiddin Sayyid'in destanlarındaki karakter oluşturma yöntemleri, olay örgüsünün yapısal gelişimi, lirik çizginin epik anlatımla bütünleşmesi ve edebî tasvir araçlarının millî ve evrensel değerlerin yansıtılmasındaki işlevi ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Destanlarda halk kültürüne dayalı ruh, lirik kahramanların bireysel duyarlıkları ile epik kahramanların toplumsal mücadelesi bir araya gelerek yüksek düzeyde bir edebî-estetik bütünlük meydana getirmektedir. Bu liro-epik nitelikli eserlerde bireysel ve toplumsal çıkarların çatışması, vatanseverlik, emeğe saygı, sevgi, sadakat ve vefa gibi temalar derin bir poetik anlatımla işlenmiş olup Özbek edebiyatı için özgün bir sanatsal yaklaşımın oluşumuna katkı sağlanmıştır.

Anahtar sözcükler: *liro-epik tasvir, destan, millî değerler, lirik özne, epik olay örgüsü*

Specific Aspects of The Lyrical Image in The Epics Sirojiddin Sayyid

Abstract

This article provides an in-depth analysis of the unique characteristics of lyrical-epic imagery in the works of Sirojiddin Sayyid. The author's creative works combine a distinct lyrical spirit with an epic scale, forming a unique literary approach within Uzbek literature. Sayyid's epics harmoniously depict national values and human emotions, where the inner world of lyrical heroes is intertwined with the sequence of epic events, portraying their feelings, goals, and struggles in a profound way. The article explores the techniques of lyrical-epic imagery in Sirojiddin Sayyid's epics, including character creation, plot development, and the blending of lyrical themes with epic narratives. It examines how these artistic elements convey both national and universal values. The epics reflect a folk spirit, where the individual emotions of lyrical heroes are intertwined with the social battles of epic characters, creating a rich literary and aesthetic experience. Themes of personal and collective interests, love, loyalty, fidelity, and struggle are vividly expressed, showcasing a unique approach to Uzbek literature.

Keywords: *lyrical-epic imagery, epics, national values, lyrical hero, epic plot*

Sirojiddin Sayyid Zamonaviy, Özbek edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biridir. Onun eserlerinde millî değerler ve halkın manevi mirası, lirik-epik anlatım aracılığıyla etkileyici bir biçimde ifade edilir. Şairin destanları, lirik ve epik unsurların uyumlu birleşimiyle dikkat çeker; bu yapı içinde bireysel duygular ile toplumsal mücadeleler birbirini tamamlar. S. Sayyid, eserlerinde millî ruhu, halkın arzu ve ideallerini, sevgi ve sadakat gibi temaları derin sanatsal araçlar vasıtasıyla tasvir eder.

Onun destanları, Özbek halkının millî kimliğini koruma, manevi değerlerini yüceltme amacına hizmet eden; halkın iç dünyasını, umutlarını ve vatana bağlılığını lirik duyuş ile epik olayların uyumu içinde yansıtan önemli bir edebî mirastır.

Bu makale, Sirojiddin Sayyid'in lirik-epik anlatımdaki özgün yaklaşımını ve onun edebî-estetik önemini bilimsel açıdan incelemeyi amaçlamaktadır.

Sirojiddin Sayyid'in destanları, Özbek edebiyatında lirik-epik anlatımın parlak örnekleri olarak özel bir öneme sahiptir. Bu destanlarda lirik ve epik unsurlar birbirini tamamlayarak halkın manevi hayatını, millî değerlerini ve evrensel insani duygularını sanatsal biçimde ifade eden temel bir araç olarak ortaya çıkar. Şairin lirik kahramanları, bireysel duygu ve yaşantılarını epik olayların arka planında sergileyerek halk yaşamına dair temel düşünceleri derin bir estetik çözümlemeyle ortaya koyar. İşte bu uyum, Sirojiddin Sayyid destanlarının özgünlüğünü belirler ve okur üzerinde güçlü bir etki bırakır.

Destanların incelenmesi göstermektedir ki, lirik ve epik unsurlar Sayyid'in eserlerinde birbirini tamamlayan iki temel bileşen olarak yer almaktadır. Epik olay örgüsü geniş çaplı hadiseleri, halkın genel yaşamını, mücadelelerini ve ideallerini yansıtırken; lirik kahramanlar kendi iç dünyaları ve duyguları aracılığıyla bu epik anlatımın estetik derinliğini artırır. Böylece lirik kahramanların içsel deneyimleri, epik kahramanların mücadelesiyle bağlantılı olarak ifade edilmekte ve bu durum destanların sanatsal değerini yükseltmektedir.

Yazar, şiirlerinde ve destanlarında estetik idealini sanatsal dönüşüm temelinde yeniden şekillendirmiştir. Estetik ideal; karakterlerin ruh hâlinde, doğa tasvirlerinde ve felsefî, toplumsal, ahlâkî problemlerin çözümüne yönelik amaç ve düşüncelerde kendini gösterir. Aynı zamanda, iyiliği yücelten bir anlayışı karakterler aracılığıyla yansıtarak söz sanatının yeni yönlerini açığa çıkarmayı başarmıştır.

Yaratıcı sürecin önemli evrelerini genelleyerek ifade eden temel bir kategori olan estetik ideal ile onun önemli bileşenleri sayılan estetik bakış açısı ve konsepsiyon, Sirojiddin Sayyid'in eserlerinde hem klasik hem de millî edebiyat ile dünya edebiyatının geliştirdiği ilkelerden beslenerek şekillenmiştir. Estetik ideal, aynı zamanda onun mantıksal temellerini yayan sanatsal düşünceler sistemi olarak özel bir anlam kazanmıştır (Abdurahmonov R., 2019).

Yenilikçi sanatsal-estetik bir biçim ve içerik kazanan yazarın eserleri**,** özgün felsefî ölçütler çerçevesinde, bir yandan gerçekliği yorumlarken diğer yandan gerçek dışı boyutlarla da ilişki kurmaktadır. Sonuç olarak bu durum; yani dünya ve insan hayatına özgü iyilik ve kötülük, hakikat ve kurgu, adalet ve adaletsizlik, sadakat ve ihanet, mertlik ve namertlik gibi estetik kavramların bilinmeyen yönlerini keşfetme gerekliliğini doğurmuştur.

Sirojiddin Sayyid'in destanlarında lirik ve epik uyum aracılığıyla halkın toplumsal hayatına dair önemli meseleler ele alınır. Örneğin sevgi, sadakat ve vefa gibi temalar lirik imgelerle ifade edilirken, bunların epik yansımaları halkın toplumsal mücadeleleri, tarihî olayları ve millî değerleriyle sıkı biçimde bağlantılıdır. Destanlarda lirik kahramanlar, kendi bireysel deneyimleri aracılığıyla halkın umutlarını, mutluluk ve adalet arayışını dile getirir. Bu arayışlar ise epik olay örgüsüyle geniş ölçekte tasvir edilerek, halkın tarihî ve toplumsal yaşamına özgü önemli gelişmelerle somutlaşır.

Sirojiddin Sayyid'in lirik-epik destanlarında lirik imgelerin içsel dünyası çoğu zaman millî değerlerle bağlantılıdır ve bu değerler epik olaylar aracılığıyla görünür hâle gelir. Halkın özgürlük, adalet ve mutluluğa yönelen arzuları, toplumsal eşitlik ve kolektif değerler destanların temel temalarından birini oluşturur. Lirik kahramanlar aracılığıyla ifade edilen sevgi ve sadakat, epik olay örgüsüyle birleşerek toplumsal yaşamın dönüm noktalarını, mücadelelerini ve tarihî süreçlerini yansıtır.

Yapılan analizler, Sayyid'in lirik imgelerinin yalnızca bireysel duyguları değil, aynı zamanda halkın genel manevi durumunu da yansıttığını göstermektedir. Bu imgelerin bireysel duyguları, millî kültür ve değerlerle iç içe geçerek halkın ortak ruh hâlini, ideallerini ve beklentilerini ifade eder. Lirik kahramanların iç dünyası ile epik olay örgüsünün bütünleşmesi, sanatsal içeriği zenginleştirerek okuyucuya derin ve etkileyici bir duygu dünyası sunar.

irojiddin Sayyid'in destanlarında lirik-epik anlatımın bir diğer önemli yönü, Özbek halkının kültürel ve tarihî geleneklerini modern olaylarla birleştirerek edebî mirası zenginleştirmesidir. Şairin destanları, millî değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması fikrini ön plana çıkarır. Bu eserlerde epik olaylar aracılığıyla halkın tarihi, kültürü ve maneviyatı etkileyici biçimde ifade edilirken; lirik kahramanların bireysel duyguları bu genel yapıyı daha da derinleştirir ve estetik değeri artırır.

Elde edilen sonuçlar, Sirojiddin Sayyid'in lirik-epik destanlarının Özbek edebiyatında millî ve evrensel değerleri birleştiren özgün eserler olduğunu ortaya koymaktadır. Şairin sanatsal yaklaşımı, halkın manevi mirasını zenginleştirmeye ve millî kimliğin korunmasına hizmet etmiş; lirik-epik anlatım tarzı ise Özbek edebiyatında yeni bir estetik yönelim oluşturmuştur.

Lirik ve epik unsurların uyumu, toplumsal yaşam ile bireysel ve kolektif çıkarların çatışması, millî değerlerle kişisel deneyimlerin birleşmesi Sayyid'in destanlarının temel sanatsal özellikleri arasında yer almaktadır.

Şairin yaratıcı yaklaşımı, millî değerlerin korunması ve geliştirilmesine hizmet etmiş; onun destanlarında Özbek halkının tarihî ve kültürel mirası güçlü sanatsal imgelerle ifade edilmiştir. Bu yönüyle Sirojiddin Sayyid'in destanları, Özbek edebiyatının en önemli estetik kazanımlarından biri olarak kabul edilir ve halkın kültürel-manevî yaşamını derinlemesine yansıtan eserler arasında yer alır.

Araştırma ve elde edilen bulgular, Sirojiddin Sayyid'in lirik-epik destanlarında işlenen temel temaların ve imgelerin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve Özbek halkının tarihî, kültürel ve manevi gelişimindeki rolünü daha açık biçimde ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu eserlerde halkın içsel sorunları, idealleri ve hedefleri yüksek bir sanatsal düzeyde ifade edilmiştir. Bu durum ise okuyucuları derin düşünceye ve güçlü duygusal etkileşime yönlendirmede önemli bir işlev görmektedir.

S. Sayyid'in destanlarında genellikle aşağıdaki temel temalar ve motifler öne çıkmaktadır:

Aşk ve Sadakat:Şairin eserlerinde aşk teması özel bir yere sahiptir. Lirik kahramanlar, sevgi duygularını epik olay örgüsü aracılığıyla ifade ederken, hayatın sınavları ve zorluklarıyla yüzleşirler. Bu aşk ve sadakat, her zaman halkın tarihî ve toplumsal yaşamıyla bağlantılıdır.

Adalet ve Hak Mücadelesi:Sayyid'in destanlarında adalete ulaşma, hak ve hakikati savunma gibi düşünceler önemli bir yer tutar. Lirik kahramanlar, kendi geleceklerini ve mutluluklarını ararken adalet yolunda mücadele etmeye hazır olduklarını gösterirler. Bu durum, şairin halkının toplumsal mücadelesini ve ideallerini yansıtır.

Millî Değerler ve Kültür:Sayyid, destanlarında Özbek halkının kültürel geleneklerini, örf ve âdetlerini ve tarihî olaylarını canlandırarak bunları sanatsal imgeler aracılığıyla geniş kitlelere aktarır. Bu yönüyle eserler, millî kültürün korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına hizmet eder.

Sirojiddin Sayyid'in destanlarında tasvir ile nitelik arasındaki uyum ve bütünlük okuyucunun dikkatini çeker. Şair, lirik tasvirler ile epik olayları tek bir sanatsal bütünlük içinde sunar. Lirik kahramanlar, kendi iç dünyaları ve duyguları aracılığıyla olayların anlamını derinleştirir. Böylece şair, karakterlerin gerçek duygularını, bireysel mücadelelerini ve toplumsal meseleleri sanatsal bir dil ile etkileyici biçimde ortaya koyar.

Sirojiddin Sayyid'in destanları, Özbek edebiyatında özgün bir yer tutan önemli eserlerdir. Bu eserlerin sanatsal ve estetik değeri, halkın gelenekleri, değerleri ve tarihî hafızasıyla doğrudan bağlantılıdır. Sayyid'in eserlerinde lirik ve epik unsurların uyumu yalnızca estetik içeriği zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda okuyucu üzerinde güçlü bir duygusal etki bırakır.

Sirojiddin Sayyid'in destanları pek çok araştırmacı ve yazar tarafından incelenmiştir. Bu eserler, edebiyatımızda modern anlatım biçimlerini ve yeni estetik yorumları ortaya koymaktadır. Sayyid'in günümüzdeki önemi, millî ve evrensel değerler arasında bir denge kurarak bu değerleri çağdaş okuyucuya sunabilmesinde yatmaktadır.

Yazarın eserlerinde vatan ve vatanseverlik duygularının da güçlü bir biçimde işlendiği görülmektedir. Şairin poetik dünyası derin ve çok katmanlıdır. Özellikle "Jarohat" destanında vatan tasviri daha geniş ve kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu eserde şair, vatanı çeşitli poetik imgeler aracılığıyla ifade eder: "inek sağan kadın", "hayal kuran gelin", "beşikte yatan çocuklar", "yeni elbise giymiş küçük kız", "filizlenen ıspanak", "uzağa bakan söğüt", "bozkırdaki laleler", "sessizce yanan ateşler", "Yor-yor ezgileri ve halk türküleri" (Sirojiddin Sayyid, 2023, s. 71).

Bu imgeler aracılığıyla vatan, yalnızca bir coğrafya değil, aynı zamanda yaşayan, hisseden ve kültürel değerlerle bütünleşmiş bir varlık olarak sunulmaktadır. Millîlik

bilincindeki zengin tasvirlerin parlaklığı, poetik anlam üzerine geniş düşünme, vatanı adeta lirik bir kahraman gibi derinlemesine kavrama ve içtenlikle hissetme imkânı sağlar. İlk bakışta sanatsal anlatım sade gibi görünse de, şairin şiirlerindeki vatan imgesi; halkçı ruh ile klasik geleneklerin yenilenmiş bir sentezinin ürünüdür.

Sirojiddin Sayyid, edebiyatımıza kendine özgü üslubu, söyleyecek sözü ve estetik konsepsiyonu ile katılmıştır. Vatan temalı şiirlerinde şair, yeni poetik ifade biçimlerini ustalıkla kullanarak hayat felsefesini biçim ve içerik bütünlüğü içinde özgün bir şekilde yorumlar. Aşağıdaki parçada:

> "Benim de huzura ihtiyacım var. Tankla gelsen bile hiçbir yere gitmem. Yedi kuşağım burada gömülüyse... Dağın zirvesine çıkıp çadır kurarım, ama bu dağlardan ayrılmam. Savaşa katılmış olsam, engelli olsam, büyük oğlum öğretmen, küçüğüm öğrenci olsa. Bir başkası askerde... Yarın gelip 'Baba, evimiz nerede?' diye sorarsa, senin yıldızını mı göstereyim?!" (Sirojiddin Sayyid, 2023, s. 72)

Bu sözlerde vatana duyulan sevgi ve bağlılık, son derece samimi bir dil aracılığıyla ifade edilmiştir. Buna benzer tasvirler, şairin halkımızın ne kadar vatansever, milliyetine bağlı ve güçlü bir sadakat duygusuna sahip olduğunu sanatsal bir şekilde yansıttığını açıkça göstermektedir.

Bu analizler sonucunda, Sirojiddin Sayyid'in destanlarında lirik-epik anlatımın Özbek edebiyatının gelişiminde önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, şairin eserlerinin gelecekte daha derinlemesine incelenmesi, destanlardaki lirik ve epik unsurların kapsamlı biçimde analiz edilmesi ve çağdaş yorumlarla değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tür eserlerin öğrenciler ve okuyucular tarafından incelenmesi, halkın kültürel mirasının korunmasına ve yeni yaklaşımlarla anlaşılmasına katkı sağlar.

Ayrıca, edebiyat araştırmacıları, akademisyenler ve öğrenciler Sirojiddin Sayyid'in eserlerini daha geniş ölçekte inceleyerek Özbek edebiyatının zenginleşmesine katkıda bulunabilirler. Sayyid'in eserleri, halkın idealleri ve manevi yaşamıyla bağlantılı olarak edebiyatımızın en iyi geleneklerini sürdürmekte ve geliştirmektedir. Onun destanları, Özbek edebiyatında özgün bir yer edinmiş olup, halkın ruhsal ve kültürel mirasını zenginleştirmeye devam etmektedir.

Sirojiddin Sayyid'in destanları, Özbek edebiyatında lirik-epik anlatımın özgün örnekleri olarak öne çıkmaktadır. Şairin eserlerinde lirik ve epik unsurların uyumu; halkın

manevi değerlerini, ideallerini ve tarihî deneyimlerini derin bir sanatsal ifade ile yansıtır. Sayyid'in destanlarında aşk, sadakat, adalet ve millî değerler gibi temel temalar geniş bir çerçevede ele alınırken, lirik kahramanlar aracılığıyla insanın iç dünyası ile toplumsal yaşam arasındaki ilişki güçlü bir biçimde ortaya konur.

Şairin yaratıcı yaklaşımı, Özbek halkının tarihî mirasını koruma ve geliştirme amacına yöneliktir. Onun eserleri, millî ve evrensel değerleri bir araya getirerek sanatsal bütünlük oluşturur. Bu nedenle Sirojiddin Sayyid'in destanları, Özbek edebiyatında yüksek bir estetik değere sahip olup, çağdaş okuyuculara halkın manevi mirasını aktarmaya devam etmektedir.

Gerçekten de şairin yarattığı destanlar, günümüz Özbek ve dünya edebiyatında ayrı bir sanatsal-estetik konum işgal etmekte; bu yönüyle edebî düşüncenin gelişimine önemli katkılar sunmakta ve onun estetik boyutlarının daha derinlemesine anlaşılmasına zemin hazırlamaktadır.

Kaynaklar

Abdullayev, B. (2016). *Özbek edebiyatında lirik-epik eserler*. Taşkent: Fan ve Texnologiya.

Abdurahmonov, R. (2019). *Sirojiddin Sayyid destanlarında halk gelenekleri*. Taşkent: Sharq.

Isroilov, I. (2012). *Sirojiddin Sayyid eserlerinde lirik ve epik anlatım*. Taşkent: Adabiyot.

Mustaqimov, A. (2010). *Lirik-epik edebiyat: teorik temeller ve uygulama*. Taşkent: Sharq.

Khalilov, S. (2021). *Sirojiddin Sayyid ve destanlarındaki manevi değerler*. Taşkent: Özbekistan Yazarlar Birliği.

Nurmatov, J. (2017). *Edebiyatımızda lirik-epik tasvirler ve analizi*. Taşkent: Özbekistan Millî Üniversitesi.

Rahimov, A. (2005). *Sirojiddin Sayyid: Edebî miras ve tarihi*. Taşkent: Gafur Gulam Adına Edebiyat ve Sanat.

Sirojiddin Sayyid. (2023). *Vaqt haykali*. Taşkent: Gafur Gulam Adına Edebiyat ve Sanat.

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazarlar bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazarlar makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır. Yazar,lar bu üründe derginin Yapay Zekâ politikasına uymayı taahhüt etmiştir.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The authors declared that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The authors have contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study. The author has committed to complying with the journal's Artificial Intelligence policy in this product.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License)